۷ خطای فرمی صداوسیما مناظره اول را زمین‌گیر کرد

مناظره در شب یلدا

عاطفه جعفری
خبرنگار گروه فرهنگ

اولین مناظره ریاست جمهوری ۱۴۰۳، دوشنبه شب برگزار شد تا انتخابات وارد مرحله جدی‌تری شود. بسیاری که می‌خواهند رای بدهند، یا حتی تردید برای این کار دارند، منتظر شروع مناظره‌ها بودند تا بتوانند نسبت به مشارکت و انتخاب فرد برتر تصمیم بگیرند؛ اما مناظره اول نشان داد که همه چیز در سطح باقی می‌ماند و ترغیبی برای مردم برای شرکت در انتخابات وجود ندارد. گزارش امروز را به مناظره اول اختصاص داده‌ایم و سعی کرده‌ایم پله به پله آن را نقد کنیم و امیدوار باشیم برای مناظره‌های بعدی اصلاحی صورت بگیرد و روند برگزاری مناظره به سمتی برود که بتواند نظر و توجه مردم را جلب کند.

شکست هیبت مناظره

۲۰ خرداد ماه ستاد انتخابات ریاست جمهوری رسانه ملی اطلاعیه‌ای منتشر و اعلام کرد هر نامزد ریاست جمهوری، در برنامه مناظره‌های انتخاباتی، فرصت ۱۰۵۰ دقیقه‌ای برای تبلیغات خواهد داشت و ۵ مناظره برگزار می‌شود. اعلام اینکه ۵ مناظره تدارک دیده شده است باعث شد تا در فضای مجازی به این موضوع انتقاد شود که چرا بیقدر تعدادش زیاد است. طبیعتا به مناظره، هر موضوعی که جلوگرکی کمی داشته باشد، می‌تواند برای مخاطب جذابیت داشته باشد. بیاییید یک مثال فوتبالی بزنیم، اگر تیم مورد علاقه شما در یک ماه با تیمی که رقیب آن است، چندین بار مسابقه بدهد، این موضوع باعث می‌شود که برای مناظره‌ها در این دوره انتخابات چیده شده، مطلوب نیست و نتوانست با مردم ارتباط بگیرد. کاندیداها مجبور به حرف‌های تکراری می‌شوند و در کلی‌گویی می‌مانند؛ در نتیجه این کار، ثمر بویژه پیدا نمی‌کند. کلی‌گویی‌ها و حرف‌های تکراری نتیجه مناظره‌ای می‌شود که تعدادش زیاد است و باعث از کار افتادن آن هدفی خواهد شد که برای مناظره‌های انتخاباتی طراحی شده است.

بانگاهی به مناظره اول می‌توان گفت از یک جایی به بعد دیگر کاندیداها حرفی برای گفتن نداشتند. با اظهر دیگر، احسال میزگردهایی برای این دوره در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی شکل داده است، که کارشناسان می‌توانند سوال‌های خودشان را از هر نامزد انتخابات به طور مفصل بپرسند. طبیعتا مناظره باید تفاوتی با میزگرد داشته باشد. مناظره محل جدل و نزاع است، البته نه اینکه بی اخلاقی صورت بگیرد، اما تقابل این افراد با یکدیگر باعث می‌شود مردم به یک فهم مشترک نسبت به کاندیداها برسند و انتخاب برایشان راحت‌تر باشد. کاندیداها در مجموع ۵ مناظره، حدود ۲۰ ساعت فرصت دارند که صحبت‌هایشان را در حوزه‌های مختلف مطرح کنند. ۱۲ ساعت از این زمان، محور مناظرات مباحث اقتصادی است. ورود به مسائل اقتصادی، تا زمانی که قرار است در مورد کلیات صحبت شود، طبیعتا اختلاف نظری پیش نمی‌آورد و این سهم از ساعت مناظره و زمدید کاندیدا محلی از اعراب ندارد. اتفاقا ورود به جزئیات ایده‌های اقتصادی است که می‌تواند محل منازعه و اختلاف باشد که این کار را هر کاندیدا در میزگردها می‌کند که احسال تدارک دیده شده است، با حضور کارشناسانی که دارند، اعتنایی ندارد که ۱۲ ساعت در مورد موضوع اقتصاد مناظره شود. همین مناظره اول و جواب‌هایی که کاندیداها به سوالات دادند، نشان از همین کلی‌گویی و ورود نکردن‌شان به جزئیات مباحث تخصصی داشت. وقتی سوال دربارهٔ حل بحران نوبر پرسیده می‌شد، جواب‌ها در کلیاتی مثل تورم از موضوعات حیاتی و جدی ماست و مایاید در حوزه تورم بیاید و بگوید که دراخل استودیو قرار داشت، چندباری زودتر از سخنان آنها شروع شد و باعث شد تا دو نفر از کاندیداها تذکر این موضوع را به مجری بدهند.

مجری بلاموضوع شد

چند روز پیش محمد صالح مفتاح، دبیر ستاد انتخابات سازمان صداوسیما با حضور در برنامه انتخاباتی «زمانه» شبکه دو در مورد تفاوت‌های مناظره‌های امسال با سال‌های گذشته توضیح داد و در بخشی از صحبت‌هایش گفت: «در این دوره از مناظره‌های انتخاباتی، بخش عمده تشریفاتی که از نظر ما خیلی هم فایده نداشت کم شده و به فرصت نامزدها برای پاسخ دادن به سوالات اضافه شده است. فرصت نامزدها کوتاه بود و نمی‌توانستند جامع صحبت کنند و سخنان‌شان منعقد نمی‌شد.» دبیر ستاد انتخابات صداوسیما ادامه داد: «این موضوع آسیب‌شناسی شد و اکنون فرصت نامزدها در دوره‌های قبلی دو تا چهار دقیقه دایره و محوراها هم که شده است».

البته به غیر از تفاوت‌هایی که مفتاح اعلام کرده است، یک تفاوت مهم این دوره نحوه پرسش‌هایی است که از کاندیداها می‌شود، ابتدای مناظره، حدود ۲۰ دقیقه زمان گذاشته و سوالات کارشناسان مطرح شد و این فرصت برای کاندیداها وجود داشت تا سوالات را پاداشت کنند. نکته مهم در اینجا بود که در مدت زمانی که داشتند، نمی‌توانستند به سوالات جواب دهند. در حالی‌که مناظره‌های قبلی سوالات به فرم دیگری از مناظره‌کنندگان پرسیده می‌شد و مجری یا طرح یک سوال واضح و مشخص، وقت بیشتری را به افراد می‌داد تا جواب دهند.

از طرف دیگر، طرح سوال کارشناسان به فضای زنده مناظره نزدیک نبود. اگر این اتفاق از سمت مجری می‌افتد حتما فضا را جور دیگری در مناظره پیش می‌برد. این مدل سوال کردن باعث می‌شد تا مخاطب هم دچار سرگیجه نشود و نتواند سوالات را در حافظه خودش نگه دارد. چه برسد به نامزدی که می‌خواهد این همه سوال را پاسخ دهد، برای همین بود که در مناظره اول، کاندیداها فقط توانستند به دو سوال در کل جواب دهند و عمده سوالاتی که کارشناسان مطرح می‌کردند، بدون جواب ماند!

نقش مجری هم در این مدل مناظره، بیشتر در حد فردی بود که فقط زمان را نگه می‌دارد، با وجود همه حدس‌زدن‌های قبلی این، که چه کسی مناظره‌ها را اجرا می‌کند، اما باید گفت خیلی فرق نمی‌کرد چه کسی آن را اجرا کند، مجری تاثیر شگرف یا حتی کمی هم در برگزاری مناظره‌ها نداشت و فقط زمانی صدای او شنیده می‌شود که سخنان یا اعلام می‌کرد یا وقت نهایی هر فرد را اعلام می‌کرد. البته مجری مناظره فقط چند بار درخواست داشت تا کلی‌گویی نکنند!

در مورد شاخص‌های مجری خوب، انتظار زیاد نیز، کسانی که معتقد بودند، بهتر نیز نمایشگر دقیق‌تری برای نامزدها در استودیو فراهم می‌شد و به غیر از آن تاییدی که جلوی مجری قرار داشت، خودشان هم زمان را ببینند و مخاطب استودیو نگیرد که با اعلام زمان از طرف مجری تمرکزشان از بین می‌رود. البته همین ثانیه شماری که در داخل استودیو قرار داشت، چندباری زودتر از سخنان آنها شروع شد و باعث شد تا دو نفر از کاندیداها تذکر این موضوع را به مجری بدهند.

چینش صندلی‌ها برای گفت‌وگو است، نه مناظره

مناظره‌های قبل از انتخابات فعلی به صورتی بود که مدل چینش صندلی‌ها هیچ وقت مورد انتقاد قرار نمی‌گرفت. هم کسانی که در مناظره حضور داشتند و هم مخاطبان رضایت داشتند، اما دربازه چیدمان اصال نظرات مختلفی شکل گرفت؛ عده‌ای می‌گفتند این مدل راحتی را به مخاطب می‌رساند و او را به کاندیداها نزدیک‌تر می‌کند، اما عده‌ای دیگر معتقد بودند به لحاظ بصری، نبودن میز جلوی این افراد، نشستن را بسرای آنها سخت کرده بود و تمرکز را از نامزدها می‌گرفت. چون مجبور بودند کاغذ یا موبایل‌شان را روی پا بگذارند که حتما دوربین‌ها در ثبت این موضوع، نمی‌توانند آن طور که باید و شاید تصویر دسبتی را به مخاطبان نشان دهند و همین هم سوژه کاربران فضای مجازی شده بود که به شوخی از اسسرس خود بسرای فروریختن برگه‌ها یا موبایل نامزدهایشان سوژه بودند. از طرف دیگر در این مدل چینش، گویی چند نفر نشسته‌اند و بنا هم صحبت می‌کنند و تلقی از این صحبت‌ها به‌صورت مناظره نیست. فاصله زیاد صندلی‌ها با هم، مجری مناظره هم انتقاد دیگری است که باید به آن اشاره کنیم. این فاصله آنقدر زیاد بود که وقتی دوربین از نمایی دور، صحنه‌ای از مناظره را نشان می‌داد انگار یک فاصله عجیب‌وغریب بین آنها وجود دارد.

دورببین کجا بود؟

طبیعتا در برنامه هایی که با این موضوع و به حالت ترکیبی ساخته می‌شوند، نشان دادن واکنش‌ها اولین موضوعی است که می‌تواند برای مخاطب جذاب باشد. وقتی تماشاگری در استودیو حضور نیست تا بتوانیم حالت‌ها و لبخندهایش پس نشان دادن واکنش کاندیداهای حاضر مهم می‌شود. وقتی از مناظره حرف می‌زنیم که قرار است با هم بحث کنند و پاسخ یکدیگر را بدهند، پس باید در جواب دادن‌ها واکنش‌ها توسط دوربین ثبت و ضبط شوند، اما دوربین از نشان دادن واکنش‌ها طفره می‌رفت و مانند ابله این را باید از چشم کارگردانی دید که برنامه را کارگردانی می‌کرد و فقط در چند تصویر توانست این واکنش‌ها را نشان دهد، آن هم به‌گونه‌ای که بود که انگار از دستش خارج شده است. لابوه دوربین‌ها گاهی گنگ و نامربوط می‌شد و همین منجر شد که مشخص نباشد کاندیداها کجا واکنش می‌کنند؛ انگار دوربین راگم می‌کردند و این امر مخاطب را سرگردان می‌کرد.

دکوری برای حواس پرتی

یکی از انتقاداتی که بعد از برگزاری اولین مناظره مطرح شد، مساله دکور، رنگ و نور استودیو بود. اولین واکنش‌های مخاطبان در فضای مجازی شکل گرفت و تاکید شان بری رنگ و طرح پشت سر کاندیداها بود که به خاطر شلوغی، حواس مخاطب را پرت می‌کند.

دکور و طراحی صحنه که تلفیقی از طراحی کلاسیک و مدرن و محراب مناسبت دارد با رنگ قهوه‌ای و میلمان راحتی با پس زمینه فضای چراغانی شهری با کف پررنگ ویرق بود، آرامش را از بیننده سلب می‌کرد، ذهن تماشاگر زود خسته می‌شد. چشمک زدن‌های متعدد در پس زمینه، به خصوص زمانی که قاب‌های دوربین بسته می‌شد، چشم بیننده را اذیت می‌کرد و تمرکز را از توجه به صحبت کاندیدا می‌گرفت. یا عده‌ای دیگری انتخاب رنگ‌های مشکی برای کف استودیو و نورهای تند و تیزی که بر آن حاکم بود را مورد نقد قرار دادند و معتقد بودند که این نورهای خند و نقیض باعث می‌شود تا حتی در چهره کاندیداها هم تاثیر بگذارد و انعکاس شدید نورها روی صورت نامزدها مشهود بود. برخی کاربران فضای مجازی از المان پنجره‌های بی‌کاربرد گفتند و آن را با دکور برنامه «محفل» مقایسه کردند که البته این مقایسه خیلی هم اشتباه نبود، چون امیرحسین میرطالب طراح دکور این برنامه طراحی دکور محفل را هم برعهده داشته است.

مقدمه طولانی برای شروع مناظره

مناظره تقریبا ۶ ساعتی طول کشید! اما تلویزیون دوساعت قبل از شروع مناظره به استقبال این مناظره رفته بود. ۶ ساعت زمان زیادی برای یک برنامه انتخاباتی است و هیبت مناظره را می‌گیرد. ابتدا سه مجری (مجید یارقی‌فان، احمد اکبرنژاد و حسن صباح جو) شروع به صحبت کردند. این برنامه ۵ دقیقی قبل از ساعت ۱۸ شروع شد و آیین استقبال از حضور نامزدها برگزار شد و تقریبا یک ساعت به طول انجامید. بعد از آن مراسم فرهنگ‌عکسی و قبل از آن سخنرانی رئیس سازمان صداوسیما بود و درنهایت ساعت ۲۰:۲۰ مناظره شروع شد. تاخیر در شروع مناظره و مقدمه چینی کاندیداها در شروع بحث‌ها وجود دارد، این ریسک را بالا می‌برد که حوصله مخاطب سر برود و پای مباحث ننشیند.

زمان زیاد و نامناسب

یکی از کاربران فضای مجازی در زمان پخش مناظره نوشته بود: «فتبال ببینم یا مناظره؟» این موضوع یکی از چالش‌های اصلی برگزاری مناظره‌ها اول بود. زمان طولانی و تا نیمه‌شب ادامه پیدا کردن مخاطبان را خسته می‌کند و هیچ چیزی وجود ندارد که آنها را برای دیدن گفت‌وگوهای کلی و طولانی مدت ترغیب کند. از ساعت استراحت و نهایتا گویا که بگذریم به مسابقات یورو ۲۰۲۴ هم می‌باید اشاره کنیم که همین متن زمان را نظیر یکی از کاربران فضای مجازی شروع کردیم که در این مورد گفته بود حتما برگزارکنندگان مناظره‌ها باید به آن توجه کنند. زمان باید جوری تنظیم شود که اولا طولانی و حوصله سر بر نشود و نکته بعدی به زمان این مسابقات هم توجه کنند. موضوع دیگری که واکنش‌های زیادی داشته، استراحت بین مناظره بود، استراحتی که قرار بود ۱۵ دقیقه باشد، اما طولانی‌تر شد و درنهایت از آن شور و فضایی که باید در مناظره حاکم باشد، می‌کاهد و دیگر اثری لازم را به مخاطب نمی‌دهد.

دوربین کجا بود؟

طبیعتا در برنامه هایی که با این موضوع و به حالت ترکیبی ساخته می‌شوند، نشان دادن واکنش‌ها اولین موضوعی است که می‌تواند برای مخاطب جذاب باشد. وقتی تماشاگری در استودیو حضور نیست تا بتوانیم حالت‌ها و لبخندهایش پس نشان دادن واکنش کاندیداهای حاضر مهم می‌شود. وقتی از مناظره حرف می‌زنیم که قرار است با هم بحث کنند و پاسخ یکدیگر را بدهند، پس باید در جواب دادن‌ها واکنش‌ها توسط دوربین ثبت و ضبط شوند، اما دوربین از نشان دادن واکنش‌ها طفره می‌رفت و انتخاب برایشان راحت‌تر باشد. کاندیداها در مجموع ۵ مناظره، حدود ۲۰ ساعت فرصت دارند که صحبت‌هایشان را در حوزه‌های مختلف مطرح کنند. ۱۲ ساعت از این زمان، محور مناظرات مباحث اقتصادی است. ورود به مسائل اقتصادی، تا زمانی که قرار است در مورد کلیات صحبت شود، طبیعتا اختلاف نظری پیش نمی‌آورد و این سهم از ساعت مناظره و زمدید کاندیدا محلی از اعراب ندارد. اتفاقا ورود به جزئیات ایده‌های اقتصادی است که می‌تواند محل منازعه و اختلاف باشد که این کار را هر کاندیدا در میزگردهایی که احسال تدارک دیده شده است، با حضور کارشناسانی که دارند، انجام می‌دهند و دیگر ضرورتی ندارد که ۱۲ ساعت در مورد موضوع اقتصاد مناظره شود. همین مناظره اول و جواب‌هایی که کاندیداها به سوالات دادند، نشان از همین کلی‌گویی و ورود نکردن‌شان به جزئیات مباحث تخصصی داشت. وقتی سوال دربارهٔ حل بحران نوبر پرسیده می‌شد، جواب‌ها در کلیاتی مثل تورم از موضوعات حیاتی و جدی ماست و مایاید در حوزه تورم بیاید و بگوید که دراخل استودیو قرار داشت، چندباری زودتر از سخنان آنها شروع شد و باعث شد تا دو نفر از کاندیداها تذکر این موضوع را به مجری بدهند.

مجری بلاموضوع شد

چند روز پیش محمد صالح مفتاح، دبیر ستاد انتخابات سازمان صداوسیما با حضور در برنامه انتخاباتی «زمانه» شبکه دو در مورد تفاوت‌های مناظره‌های امسال با سال‌های گذشته توضیح داد و در بخشی از صحبت‌هایش گفت: «در این دوره از مناظره‌های انتخاباتی، بخش عمده تشریفاتی که از نظر ما خیلی هم فایده نداشت کم شده و به فرصت نامزدها برای پاسخ دادن به سوالات اضافه شده است. فرصت نامزدها کوتاه بود و نمی‌توانستند جامع صحبت کنند و سخنان‌شان منعقد نمی‌شد.» دبیر ستاد انتخابات صداوسیما ادامه داد: «این موضوع آسیب‌شناسی شد و اکنون فرصت نامزدها در دوره‌های قبلی دو تا چهار دقیقه‌ای دایره و محوراها هم که شده است».

البته به غیر از تفاوت‌هایی که مفتاح اعلام کرده است، یک تفاوت مهم این دوره نحوه پرسش‌هایی است که از کاندیداها می‌شود، ابتدای مناظره، حدود ۲۰ دقیقه زمان گذاشته و سوالات کارشناسان مطرح شد و این فرصت برای کاندیداها وجود داشت تا سوالات را یادداشت کنند. نکته مهم در اینجا بود که در مدت زمانی که داشتند، نمی‌توانستند به سوالات جواب دهند. در حالی‌که مناظره‌های قبلی سوالات به فرم دیگری از مناظره‌کنندگان پرسیده می‌شد و مجری یا طرح یک سوال واضح و مشخص، وقت بیشتری را به افراد می‌داد تا جواب دهند.

از طرف دیگر، طرح سوال کارشناسان به فضای زنده مناظره نزدیک نبود. اگر این اتفاق از سمت مجری می‌افتد حتما فضا را جور دیگری در مناظره پیش می‌برد. این مدل سوال کردن باعث می‌شد تا مخاطب هم دچار سرگیجه نشود و نتواند سوالات را در حافظه خودش نگه دارد. چه برسد به نامزدی که می‌خواهد این همه سوال را پاسخ دهد، برای همین بود که در مناظره اول، کاندیداها فقط توانستند به دو سوال در کل جواب دهند و عمده سوالاتی که کارشناسان مطرح می‌کردند، بدون جواب ماند!

نقش مجری هم در این مدل مناظره، بیشتر در حد فردی بود که فقط زمان را نگه می‌دارد، با وجود همه حدس‌زدن‌های قبلی این، که چه کسی مناظره‌ها را اجرا می‌کند، اما باید گفت خیلی فرق نمی‌کرد چه کسی آن را اجرا کند، مجری تاثیر شگرف یا حتی کمی هم در برگزاری مناظره‌ها نداشت و فقط زمانی صدای او شنیده می‌شود که سخنان یا اعلام می‌کرد یا وقت نهایی هر فرد را اعلام می‌کرد. البته مجری مناظره فقط چند بار درخواست داشت تا کلی‌گویی نکنند!

در مورد شاخص‌های مجری خوب، انتظار زیاد نیز، کسانی که معتقد بودند، بهتر نیز نمایشگر دقیق‌تری برای نامزدها در استودیو فراهم می‌شد و به غیر از آن تاییدی که جلوی مجری قرار داشت، خودشان هم زمان را ببینند و مخاطب استودیو نگیرد که با اعلام زمان از طرف مجری تمرکزشان از بین می‌رود. البته همین ثانیه شماری که در داخل استودیو قرار داشت، چندباری زودتر از سخنان آنها شروع شد و باعث شد تا دو نفر از کاندیداها تذکر این موضوع را به مجری بدهند.

چینش صندلی‌ها برای گفت‌وگو است، نه مناظره

مناظره‌های قبل از انتخابات فعلی به صورتی بود که مدل چینش صندلی‌ها هیچ وقت مورد انتقاد قرار نمی‌گرفت. هم کسانی که در مناظره حضور داشتند و هم مخاطبان رضایت داشتند، اما دربازه چیدمان اصال نظرات مختلفی شکل گرفت؛ عده‌ای می‌گفتند این مدل راحتی را به مخاطب می‌رساند و او را به کاندیداها نزدیک‌تر می‌کند، اما عده‌ای دیگر معتقد بودند به لحاظ بصری، نبودن میز جلوی این افراد، نشستن را بسرای آنها سخت کرده بود و تمرکز را از نامزدها می‌گرفت. چون مجبور بودند کاغذ یا موبایل‌شان را روی پا بگذارند که حتما دوربین‌ها در ثبت این موضوع، نمی‌توانند آن طور که باید و شاید تصویر دسبتی را به مخاطبان نشان دهند و همین هم سوژه کاربران فضای مجازی شده بود که به شوخی از اسسرس خود بسرای فروریختن برگه‌ها یا موبایل نامزدهایشان سوژه بودند. از طرف دیگر در این مدل چینش، گویی چند نفر نشسته‌اند و بنا هم صحبت می‌کنند و تلقی از این صحبت‌ها به‌صورت مناظره نیست. فاصله زیاد صندلی‌ها با هم، مجری مناظره هم انتقاد دیگری است که باید به آن اشاره کنیم. این فاصله آنقدر زیاد بود که وقتی دوربین از نمایی دور، صحنه‌ای از مناظره را نشان می‌داد انگار یک فاصله عجیب‌وغریب بین آنها وجود دارد.

زمان زیاد و نامناسب

یکی از کاربران فضای مجازی در زمان پخش مناظره نوشته بود: «فتبال ببینم یا مناظره؟» این موضوع یکی از چالش‌های اصلی برگزاری مناظره‌ها اول بود. زمان طولانی و تا نیمه‌شب ادامه پیدا کردن مخاطبان را خسته می‌کند و هیچ چیزی وجود ندارد که آنها را برای دیدن گفت‌وگوهای کلی و طولانی مدت ترغیب کند. از ساعت استراحت و نهایتا گویا که بگذریم به مسابقات یورو ۲۰۲۴ هم می‌باید اشاره کنیم که همین متن زمان را نظیر یکی از کاربران فضای مجازی شروع کردیم که در این مورد گفته بود حتما برگزارکنندگان مناظره‌ها باید به آن توجه کنند. زمان باید جوری تنظیم شود که اولا طولانی و حوصله سر بر نشود و نکته بعدی به زمان این مسابقات هم توجه کنند. موضوع دیگری که واکنش‌های زیادی داشته، استراحت بین مناظره بود، استراحتی که قرار بود ۱۵ دقیقه باشد، اما طولانی‌تر شد و درنهایت از آن شور و فضایی که باید در مناظره حاکم باشد، می‌کاهد و دیگر اثری لازم را به مخاطب نمی‌دهد.

مقدمه طولانی برای شروع مناظره

مناظره تقریبا ۶ ساعتی طول کشید! اما تلویزیون دوساعت قبل از شروع مناظره به استقبال این مناظره رفته بود. ۶ ساعت زمان زیادی برای یک برنامه انتخاباتی است و هیبت مناظره را می‌گیرد. ابتدا سه مجری (مجید یارقی‌فان، احمد اکبرنژاد و حسن صباح جو) شروع به صحبت کردند. این برنامه ۵ دقیقی قبل از ساعت ۱۸ شروع شد و آیین استقبال از حضور نامزدها برگزار شد و تقریبا یک ساعت به طول انجامید. بعد از آن مراسم فرهنگ‌عکسی و قبل از آن سخنرانی رئیس سازمان صداوسیما بود و درنهایت ساعت ۲۰:۲۰ مناظره شروع شد. تاخیر در شروع مناظره و مقدمه چینی کاندیداها در شروع بحث‌ها وجود دارد، این ریسک را بالا می‌برد که حوصله مخاطب سر برود و پای مباحث ننشیند.

دورببین کجا بود؟

طبیعتا در برنامه هایی که با این موضوع و به حالت ترکیبی ساخته می‌شوند، نشان دادن واکنش‌ها اولین موضوعی است که می‌تواند برای مخاطب جذاب باشد. وقتی تماشاگری در استودیو حضور نیست تا بتوانیم حالت‌ها و لبخندهایش پس نشان دادن واکنش کاندیداهای حاضر مهم می‌شود. وقتی از مناظره حرف می‌زنیم که قرار است با هم بحث کنند و پاسخ یکدیگر را بدهند، پس باید در جواب دادن‌ها واکنش‌ها توسط دوربین ثبت و ضبط شوند، اما دوربین از نشان دادن واکنش‌ها طفره می‌رفت و انتخاب برایشان راحت‌تر باشد. کاندیداها در مجموع ۵ مناظره، حدود ۲۰ ساعت فرصت دارند که صحبت‌هایشان را در حوزه‌های مختلف مطرح کنند. ۱۲ ساعت از این زمان، محور مناظرات مباحث اقتصادی است. ورود به مسائل اقتصادی، تا زمانی که قرار است در مورد کلیات صحبت شود، طبیعتا اختلاف نظری پیش نمی‌آورد و این سهم از ساعت مناظره و زمدید کاندیدا محلی از اعراب ندارد. اتفاقا ورود به جزئیات ایده‌های اقتصادی است که می‌تواند محل منازعه و اختلاف باشد که این کار را هر کاندیدا در میزگردهایی که احسال تدارک دیده شده است، با حضور کارشناسانی که دارند، انجام می‌دهند و دیگر ضرورتی ندارد که ۱۲ ساعت در مورد موضوع اقتصاد مناظره شود. همین مناظره اول و جواب‌هایی که کاندیداها به سوالات دادند، نشان از همین کلی‌گویی و ورود نکردن‌شان به جزئیات مباحث تخصصی داشت. وقتی سوال دربارهٔ حل بحران نوبر پرسیده می‌شد، جواب‌ها در کلیاتی مثل تورم از موضوعات حیاتی و جدی ماست و مایاید در حوزه تورم بیاید و بگوید که دراخل استودیو قرار داشت، چندباری زودتر از سخنان آنها شروع شد و باعث شد تا دو نفر از کاندیداها تذکر این موضوع را به مجری بدهند.

دکوری برای حواس پرتی

یکی از انتقاداتی که بعد از برگزاری اولین مناظره مطرح شد، مساله دکور، رنگ و نور استودیو بود. اولین واکنش‌های مخاطبان در فضای مجازی شکل گرفت و تاکید شان بری رنگ و طرح پشت سر کاندیداها بود که به خاطر شلوغی، حواس مخاطب را پرت می‌کند.

دکور و طراحی صحنه که تلفیقی از طراحی کلاسیک و مدرن و محراب مناسبت دارد با رنگ قهوه‌ای و میلمان راحتی با پس زمینه فضای چراغانی شهری با کف پررنگ ویرق بود، آرامش را از بیننده سلب می‌کرد، ذهن تماشاگر زود خسته می‌شد. چشمک زدن‌های متعدد در پس زمینه، به خصوص زمانی که قاب‌های دوربین بسته می‌شد، چشم بیننده را اذیت می‌کرد و تمرکز را از توجه به صحبت کاندیدا می‌گرفت. یا عده‌ای دیگری انتخاب رنگ‌های مشکی برای کف استودیو و نورهای تند و تیزی که بر آن حاکم بود را مورد نقد قرار دادند و معتقد بودند که این نورهای خند و نقیض باعث می‌شود تا حتی در چهره کاندیداها هم تاثیر بگذارد و انعکاس شدید نورها روی صورت نامزدها مشهود بود. برخی کاربران فضای مجازی از المان پنجره‌های بی‌کاربرد گفتند و آن را با دکور برنامه «محفل» مقایسه کردند که البته این مقایسه خیلی هم اشتباه نبود، چون امیرحسین میرطالب طراح دکور این برنامه طراحی دکور محفل را هم برعهده داشته است.

ادامه در صفحه ۱۲
۱۳

فرصت‌سوزی تلویزیون در انتخابات ۱۴۰۳

مناظره به وقت خاموشی

معین احمدیان
دبیرگروه فرهنگ

همان‌طور که پیش‌بینی می‌شد، اجرای مناظره ۱۴۰۳ به‌گونه‌ای چیده شده بودند که از مفهوم و کارکرد اصلی خودش خارج شود. اولین دور از پنج مناظره‌ای که ستاد انتخابات صداوسیما طراحی کرده بود، بیش از ۲ ساعت طول کشید و نامزدهای انتخاباتی، چیزی فراتر از آنچه که در میزگردها یا گفت‌وگوهای تلویزیونی‌شان طرح کرده بودند، نداشتند. سه شبکه تلویزیون، از ساعت ۶ بعدازظهر ۲۸ خردادماه تا پاسی از شب در اختیار این اتاق مهم سیاسی قرار گرفته بود و چشم‌های نگران آینده کشور، به انتظار یک برنامه رو به جلو و هدفمند به قاب تلویزیون دوخته شده بود؛ اما نتیجه نتوانست مخاطبان این مناظره را راضی نگه دارد. مردم پای تلویزیون نشسته بودند تا از برآیند اختلاف نظرها و تنازع دیدگاه‌های ۶ نامزد انتخاباتی به تحلیلی همه‌جانبه از وضعیت این اتاق مهم سیاسی کشور برسند اما هر چه مناظره پیش می‌رفت کلاف کلی‌گویی به دست و پای برنامه و حاضران در استودیو می‌پیچید؛ شمایل و چیدمان برنامه هم راهی برای نجات باقی نمی‌گذاشت؛ نه مجری اجازه داشت به جدایست و گیرایی برنامه کمک کند و نه آیتم‌های تصویری و رفت و برگشت‌هایی طراحی شده بود که بتواند مناظره را از یکنواختی خارج کند. اگرچه شرایط ویژه برگزاری این دوره از انتخابات، فرصت‌ها و زمان برنامه‌ریزی دقیق را برای ستاد انتخابات صداوسیما محدود کرده بود اما حداقل در پایه‌یی مناظره، کار سختی نداشت؛ چون هم انواع نمونه‌های خارجی را پیش روی خود داشتند و هم اینکه در دوره‌های پیشین، مناظره‌هایی در این سطح برگزار شده و آزمون و خطایش را هم پشت سر گذاشته بود. ستاد انتخابات صداوسیما، مبتنی بر این تجربه‌های کسب‌شده، می‌توانست اجازی یک مناظره استاندارد را بهتر کنار هم بچیند نه اینکه شمایلی از برنامه‌ای را شکل دهد که شبیه هر چیز دیگری است جز مناظره انتخاباتی! جالب است که تا اینجای کار و در این دوره از انتخابات، اندازه و سطح بحث‌هایی که در میزگردهای فرهنگی، سیاسی و اقتصادی شکل گرفته خیلی جدی‌تر از مباحثی است که در برنامه مناظره طرح شد. سوال اینجاست که اگر تمایلی به جدی شدن نقش مناظره در این برنگاه سیاسی نبود، پس چرا زدیک به ۲۰ ساعت از زمان ۶ نامزد انتخاباتی برای این مدل برنامه در نظر گرفته شده است؟

اتاق فکر مستقر در صداوسیما، سمت و سوی درستی برای اولین دوره مناظرات انتخاب نکرده و ادامه این فرآیند، نتیجه‌ای جز این نخواهد داشت که یک برنامه کاملا مهندسی‌شده شکل بگیرد که نهایتا حس تصنعی بودن جدل‌ها را به مخاطب القا می‌کند. مناظره یکی از مهم‌ترین میراث‌های دوره‌های پیشین انتخابات ریاست جمهوری است و اگر تصمیم گرفته شده که اشراف و عیارش مثبت و منفی مناظره‌ها خنثی شود باید گفت که این تصمیم یکی از موثرترین برنامه‌های تلویزیونی ایام انتخابات را حذف خواهد کرد و به مرور کارکرد اصلی خود را از دست خواهد داد.

فرمی که برای برگزاری مناظره انتخاب کردند، نه تنها برای مخاطبان کارکردی ندارد بلکه نمی‌توانند قدر و اندازه همه جانبه‌ای از توانمندی کاندیداها را نشان دهد. برای همین است که مناظره ۲۸ خردادماه، محکی برای نمایش عیار نامزدها نبود تا قوای استدلالی آنها را در نسبت با نظرات و جریان‌های مخالف خودشان مشخص کند.

هر کدام از دوره‌های انتخابات ریاست جمهوری، حامل ادبیات و فضای سیاسی خاص خودش است و کاندیداها برای اینکه بتوانند سهم بیشتری از این فضای سیاسی را از آن خود کنند، تلاش می‌کنند نسبت واقعی‌تر از نظام مسائل جامعه، ایران طرح کرده و راه‌حل‌هایی واقعی ارائه دهند. مناظره‌ها از این جهت نقطه مهمی است تا نامزدها بتوانند در نسبت با رقبایشان مزیندی کنند و سهم‌شان را از فضا و ادبیات سیاسی این دوره از انتخابات مشخص کنند. پس آنچه که در اختیار صداوسیما و ستاد انتخاباتش قرار گرفته، اهمیت ویژه‌ای دارد و توقع کمی نیست که تنظیم‌کنندگان برنامه‌های تلویزیونی -حساسیت بیشتری نسبت به شیوه برگزاری مناظره‌ها داشته باشند.

دور اول مناظرات انتخابات نشان داد که اجزای اصلی مناظره از مجری و طراحی سوالات گرفته تا دکور و چینش صندلی‌ها گرفتار یک سهل‌انگاری مزمن است و این برنامه در نسبت با کلیت اتفاقات انتخابات، بلاموضوع شده است. در طراحی فعلی مناظره ۱۴۰۳، مجری حتی اجازه ندارد سوالات کارشناسان را از روی کاغذ بخواند، چه برسد به اینکه در حین برنامه به مباحث ورود کند. مهدی خسروی از مجریان شاخص تلویزیون است و کاری که به آموزش و امنیت ملی بیان کند.

تمایز: نامزدها از سازوکار مناظره استفاده می‌کنند تا خود را از مخالفان‌شان متمایز کنند. این می‌تواند شامل برجسته کردن نقاط قوت و شایستگی‌های خود و همچنین اشاره به نقاط ضعف یا ناسازگاری در موقعیت‌های رقبا یا سوابق گذشته آنها باشد.

دسترسی به رای مبادله یا بلاتکلیف: مناظره‌ها برای دسته‌یابی به رای دهندگان بلاتکلیف اهمیت ویژه‌ای دارند. این رویداد‌ها اغلب به‌طور گسترده پخش و تماشا می‌شوند و فرصتی برای تحت‌تاثیر قرار دادن کسانی که هنوز تصمیم خود را نگرفته‌اند، فراهم می‌کند.

نشان دادن شایستگی: مناظره‌ها توانایی یک نامزد برای فکر کردن و پاسخ به چالش‌ها و مدیریت فشار می‌سنجد. عملکرد قوی می‌تواند شایستگی و رفتار یک نامزد ریاست جمهوری را تقویت کند، درحالی‌که عملکرد ضعیف می‌تواند باعث ایجاد شک و تردید شود.

تعامل با انگیزه: مناظرات باعث ایجاد پوشش رسانه‌ای و علاقه عمومی می‌شود که می‌تواند شتاب نامزدی را افزایش دهد. یک لحظه مناظره به‌یادماندنی می‌تواند بر چرخه‌های خبری و رسانه‌های اجتماعی اثر بگذارد و نقش قابل‌توجهی برای تقویت یک کمپین داشته باشد.

مواضع شفاف‌سازی: نامزدها می‌توانند مواضع خود را در مورد موضوعات مختلف، مقابله با اطلاعات نادرست یا سوء تفاهم‌ها روشن کنند. این امر فرصتی برای رسیدگی به هرگونه ابهامات یا انتقادی است که ممکن است درطول مبارزات انتخاباتی با آنها مواجه شده باشند.

یک مناظره انتخاباتی چگونه باید برگزار شود

یک مناظره صحیح یا مؤثر، به‌ویژه در زمینه نامزدهای ریاست جمهوری، دارای چندین ویژگی کلیدی است، ازجمله ویژگی‌های که یک مناظره انتخاباتی باید حفظ کند، عبارتند از اینکه: دارای یک فرمت ساختاریافته است؛ یک ساختار منسجم برای برنامه‌های مناظره تعریف می‌شود که شامل بیانیه‌های آغازین طرفین مناظره